

5 novembra

Sa themesqo dives e

Rromane chibaqo

Amarí chíb

La nostra llengua – Nuestra lengua

Ajuntament de
Barcelona

Consell Municipal
del Poble Gitano

5 NOVEMBRA, SA THEMESQO DIVES E RROMANE CHIBAQO

E Romaní Ćhib sj katar e Indjiskoevropa thaj hila lako palpale katar o Sanscrito katar e lumjiake Indija, kaj e roma šhaj vakaren maškarphe katar sa e lumjia.

Vakardiphe but sa ko foro, sar ande Rumunjia, Serbjia, Bulgarjia. Sj giangliphe vakardo oficijalno Ćhib ando Kosovo thaj Hrvaska, Hungarsko, Rumanjia, hvesko thaj ande Bulgarjia. Sa e romengi vakardiphe katar lengi

Ćhib, sj maj but katar 10 mil šhelas ande Evropa.

Ko 5 novemba ando beršh 2009 Manušhas Ćhibaké, profesojira, thaj genes katar e Istitucjie i asocacije rom, avile thaj marakhlepe ando Zagreb thaj dikhinavol e situacija katar e Ćhib, kerdinavol buchi thaj avol oficijalno e romengi Ćhib O 5 novembra sa e themeske divés e romengi Ćhib ko sikaven lengi morba.

O BIANDIPHE KATAR E ROMANI CHIB

Shea o beršh XV Sa e Lumjike dikhen e romenkaj aven katar e Gregka. Lako baro mukliphé palo phurani Evropa kerda kaj e romaní Ćhib kerda barvaliphe Ćhibako ande aver djialekto soske katar o kontakto aver Ćhibhá katar e lumijake foruri, lié neve alava thaj vakardiphe aver.

Kana è roma aven ande Evropa, šhenako bersh XV, na gianol niko savi Ćhib vakarena e roma thaj katar avonà. Ando bersh anglal ko XVIII Kana vareso gene kherde investigacija dikhle kaj goja Ćhib rom avola katar e India.

E Ćhib prhaliní katar romanó sar e hindi, e bengali, e rajsthani, kaj jošh vakardol ande india giangle zainato, kaj agives khaj but strane romanó lasko palpale katar o sanscrito, e roma na šhaj keren komunikacija manušhenza katar e india soske katar liae aver alava avral katar aver umailjiake avrol katar india thaj katar laki struturasko gramatica romani, si jek Ćhib giuvendi sar kaj Ćhibá khaj phenena anglal katar S. XI ande india.

DJIALEKTO KATAR ROMANÍ CHIB

Andó hugljiako vrijeme binzantino andó anglipe S. XIV, e manušhenghi vakardiphe pucinisarde imigracija katar o balkan, thodinajile ande Evropa Stredinako thaj est ko vrijeme S.XV thaj angle XVI. Maškhar gava vrijeme kaj kerdinilaphe o dialektari gavá aver andre morfologia, fonologia, thaj lèxico avile barvaliphelav khaj sheà andó kontakt, kaj si maj zórali, o tursko, o rumunsko, o hungarsko, o njiemagko thaj aver čhiba jugoslovenski.

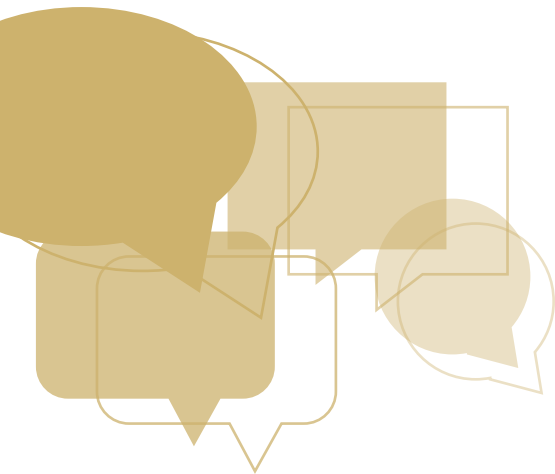
Inaj jek thodipe kaj Keren e djialekturi romaní. Jekheko sj thaj thoven e rego-lako sar kam thoven e alava. Kerdinavol ko lumjiake thana opeth kerdinavol ko lako mothodiphe (lèxico, fonologia, morfologia). Andó strukturako sj thaj kam dikhas sar kam avel lako thaj savo thovas sar jek sistem sar jek model e relacija maškharaphe. Uvjiek e investigacija inaj maškarphe uredu pale e ververipenlav. Sar o plan, inaj aver maladi thaj grupako. Sj jek dikhiphe: vâre dialekturi hulaven duej alavas katar e ruk gava djialekto stranako sj katar gala thanas čhibakó. Pale gavas sj but phâro thaj braní save sj e dividacije katar e aver grupako djialekto.

Šhaj malavas aver situacije glamni katar aver djialekto katar e romaní čhib:

- E migrazia, katar aver vrijeme katar e grupe romaní čhibako sa Evropako.
- O hulaviphe umaljiako catar o vrijeme phuvijako kerdiphe “isoglosa”.
- O barvaliphé e čhibako kaj sila kontakt.
- E djialekturi khj dikhen laki dikhiphe uso laki averlaki

Ako dikhas samo gavas, shaj dikahs aver grupaki dialekturi:

1. E djialekturi katar o balkan, o “balkan katar o sudari”, vakardiphes ande Tursko, Gregka, Bulgarjia, Macedonjia, Albanjia, Kosovo, Rumunjia, Ucranjina thaj ande Iran.khaj galas grupe achen ande gala grupaki (Macedonjia, Kosovo, thaj e Gregko),Erlí (Bulgarjia), Mečkar (Albanjia), Sepei (Gregka thaj e Tursko), Ursari (Romanjia), Romaní katar e Crimes (Ucrinjina), Zargari (Iran) thaj aver.

- 2.** O dialektu katar o cis-balkan, kharhelphe “Drindari-Burgudži-Kalajdži” Gava vakardipe phenen ande nordari thaj mashkar ande Bulagarjia thaj Macedonjia. Keren o djialektu katar Drindari, Drindari, Kovački Kaladžii Burugdi.
- 3.** E dialekturi katar Sud Vlax vakardol ande Sèrbjia andó Montenegro, Hrvaska, Bosnia Herzegovina, Macedonjia, sud katar e Rumunjia, Bulgarjia, Gregka, Albanjia thaj Tursk. Thoven o djialektu Gurbeto Džambazi thaj averas sar e Kalbrdžu, Čegar.
- 4.** E djialekturi katar e Nor Vlax phendinavol ande Rumunjia, Moldavjia, Hungeria, Sèrbjia, gajas e roma phiramde maj phe umlijake. O djialektu maj sj o Kelderaš (Kalderaš), Lovari, Čurari thaj o djialektu Mačvaja.
- 5.** O djialektu katar o centar Sud phendipe ande Hungarsko, Eslovakjia, andó Nord Slovenjia, yhaj andó Est Austrjia, Ucraina, thaj Rumunjia. Gava thoven o djialektu Romungri, thaj Romana Burgenland.
- 6.** O djialektu katar o Nord-centarji vakardol ande Eslovakjia, Republika Txeca, Polska thaj Ucraina. Thoven e Romaní katar o Est Eslovakjia thaj o djialektu katar e roma Bergita katar e Ponsko.
- 7.** O djialektu katar Nord-oves vakardol ande Njiemagko, Austrjia, Franzuska, Italjia, ljumake tele, Belgjia, thaj filandiska. Thodinavon e djialekturi Sinto – Manush katar e njiemagko thaj Franzuska thgaj e foruri gajas si e romani katar Filandjia thaj o djialektu romaní kaale.
- 8.** O djialektu katar o Nord- orjielnastko vakardipe ande Polska, Lituania, Estonjia, Rusjia, Bjielorusjia thaj ande Ucraina.
- 9.** E grupa katar o djialektu. Vare djialekturi thoven pire karateristike. Gava sa sj katar o vrjirme katar phanghinavol andepe thaj vareso katar aver ruk. Sar grupako korkore šhaj vakaras aver:
 - Romaní Britanico, thoven o Romanó englesko thaj o Romanó Gallésko (achile giuvindi vareso alava, giangolpe sar Angloromaní).
 - Romanó Iberiko, thoven o Romanó katar e Španjia, o Romanó Catalan, thaj o Errumantxela (Romanó Vasco), sa bistardo samo lendar e alava katar o Kaló.
 - O djialektu romanó e sud Italjia, thoven Abruzzio thaj o Romanó Calabrese.
 - O Romanó Slovensko, Istrijanji, Hravati thaj Dolenskji.
 - O djialektu romaní katar Azerbaidjan roma, o Zargari thaj o Romanó.

ESTÁNDAR ROMANÍ CHIB

Ande gavà akana moment inaj jek pisiphe estándar ni pala e roma kaj vakeren romane nj pala academjia. Sa e zór kaj kerde e čibalané dikhlepe ande komplikacija pale e djialekturi: soske inaj jek standard fonologia (vakardimólav) ako ken jek djialekto kerdinavol coxo.

Ande buchi thaj nakhen gajia situacija, o vrijeme katar o beršh 1980 – 1990 Marcel Courthiade sakadas jek model thaj vakardol estándar pale jek tal len pisiphe menta-fonologica, “kaj thovela e djialekturi andó nivel fonologico thaj morfo-fonologico”. Gava sistema sikade ko e Union Romaní Internacjialno andó 1990, kaj thode o model sar o djialekto oficjialno katar e organizacija.

Thodinajilo ande but publicacija gidiape e grantika romaní gava kerdino o Gheorge Sarau ande polska likisto jek lil iformacjiaiko katar o pisiphe romaní.

O KALÓ

Akate e roma ande Catalunjia vakaren andó “Kalo catalan” o “Kalo espanol”, duj čibá mješimè kaj biande katar o kontakt ko e romani čib thaj o catalan thaj español. Gava sj jek čibako situacija kana kerene maškarphe but vrjeme. Ande gava mothodipe katar o Kalo dikla ande phe o palpale katar e romaní, ali e strukturaki gramatica vakardi laki catalan o castellano.

Sar, ande romaní chib shaj dikhas o vrijeme akana “dikhav” “me dikhav” (yo miro), “tu dikhes” (tu miras), “vov dikhel” (el mira), andó Kalo vakaras gavá isto vakardiphe dikhas hrakha e ruk romaní ali istara o alv kaj thovas maj but o maj chiriza gavage sj: “yo dikhelo” “tu dikhelas” “el dikhela” etc. Agajas sj o Kalo kerdinavol.

Gava hisano čibalano kerel kaj e manušhas romaní-vakar katar o Kalos nashti Keren svato gole manushenza kaj vakaren romane. O Kalo sile o drom kaj kam xasavol. E kriss e gagikani maj but katar 600 bersha kerde giungaliphe kerde, thaj e roma xasaren alav e romaní chibako, biandilo o Kaló, o xasavol.

Pala gava jek e rivendikacija e asocacjie romane katar e Catalunya thaj giangolphe thaj lel palpale piro Kaló thaj e Romaní chib, gajas shaj the vakaren ande piro giviphé thaj keren kominikacija e romenza katar Evropa tahj ko lumjiako.

ANDIPHE KO MUKLIPHES ANDO CATALAN THAJ CASTELLANO

O romanó sj jek chib kaj barvali katar laki situacjia soske phirda e phuv, gajas lja alavas katar aver thanas. O romaniphé dià averen alava sar andó Catalan o Castellano alavenza lexiko romanó, haraken gola alava kaj silen isto phariphe o haraken isto gala alava.

Gava irimako chib keren jek grupaki alava gasavo e manushas na gianen leki palpale etimologika, ande vare situacjia giangolphe katar aven o katar barvaliphe o giungaliphe, nj giangolphe kaj keren gava phurikane alavas.

Akate sar dekens:

VARESÓ **ALAVAS** **CATALÁN** BIANDIPHE ROMANÍ

CALÉS
CANGUELI
DINYAR
FILAR
HALAR
JAMÀNCIA
MOLAR
PAIO
TASCA
XAVA
XAVAL
XIVATO
XORIÇO
XUNGO

VARESÓ **ALAVAS** **CASTELLANO** BIANDIPHE ROMANÍ

ACHANTAR JULÁI
APOQUINAR JALAR
BARANDA LANGUI
CAMELAR MANGAR
CHACHI MOLAR
CHALADO NANÁI
CHAVAL PARNÉ
CHINARSE PINRELES
CHINORRI PIRADO
CHIVARSE PIRAR
CHORIZO PURETA
CURRAR PRIVAR
DIÑAR SOBAR